

Kirkebrug gennem 250 år

Karsten M. Sørensen

Kirkebrug gennem 250 år

Fyrsternes, præsternes og befolkningens
brug af kirkerummet

Syddansk Universitetsforlag

© Forfatteren og Syddansk Universitetsforlag 2016
University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences vol. 514
Sats og trykt: Specialtrykkeriet Viborg
Omslag: Mikkel Henssel
ISBN: 978 87 7674 916 3

Kirkebrug gennem 250 år er trykt med støtte fra:
Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Forskningsafdelingen takker for støtte til bogens udgivelse fra:
Gårdejer Christen Larsen og Hustrus Mindelegat
Vicepolitimester Pet Thaulows og hustru Eva Agnete Thaulows, født Kihlstrøms, Fond.
Lauritz og Augusta Dahls Legat
Slesvigsk Samfunds Fond

Udgivet af Forskningsafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig
Flensborg 2016

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copy-Dan

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

www.universitypress.dk

Indholdsfortegnelse

Forord	6
Indledning	7
KAPITEL 2	
Kilder til kirkerummets brug	29
KAPITEL 3	
Kirkehistorie og baggrundsviden	47
KAPITEL 4	
Kirkeøkonomi og konjunkturer	79
KAPITEL 5	
Det religiøse kirkerum	111
KAPITEL 6	
Det offentlige kirkerum	149
KAPITEL 7	
Sognets personlige kirkerum	179
KAPITEL 8	
Resultater i kontekst	221
Konklusion	275
Kilder og litteratur	287

Forord

I april 2010 påbegyndte jeg et ph.d.-stipendie finansieret af Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig i Flensborg, mens jeg har været indskrevet som ph.d.-studerende ved Aarhus Universitet. Emnet for afhandlingen udsprang af det simple spørgsmål: Hvad blev kirkens bygning brugt til i fortiden? Ret hurtigt blev området og tiden begrænset til hertugdømmet Slesvig i brydningstiden, hvor kirken blev en del af kongemagten i Danmark og under hertugen/hertugerne i Slesvig – det vil sige efter Reformationen. Herefter udviklede problemstillingen sig, hvilket nødvendiggjorde en række flere indskrænkninger i form af udvalgte undersøgelsesområder og en fokusering på landmiljøer. Dette forløb udmøntede sig i en afhandling, som blev forsvaret til ph.d.-graden i december 2013. Denne bog er en lettere omskrivning af afhandlingen, suppleret med en række billeder.

I løbet af stipendietiden har jeg modtaget stor og værdifuld støtte fra mange sider. Først og fremmest vil jeg takke mine tre vejledere, professor Bjørn Poulsen, professor Per Ingesman og tidligere arkivleder og forskningschef Lars N. Henningsen for tillid, vejledning og konstruktiv kritik. Især Lars N. Henningsen har gennem hele processen været meget villig til utallige gennemlæsninger og stimulerende samtaler. I forbindelse med omformningen af en historiefaglig afhandling til en historiefaglig publikation har arkivleder og forskningschef Mogens Rostgaard Nissen ved Dansk Centralbibliotek været en uundværlig hjælp og støtte. Han har redigeret bogen samt sørget for dens udgivelse. Til billedsiden har historiker Martin Bo Nørregaard beredvilligt leveret billeder til støtte for teksten. Eventuelle fejl og mangler skyldes naturligvis alene forfatteren.

En stor tak skal desuden lyde til Kristine, Anton og Asta for deres evige støtte og tolerance over for en mand og far, som brugte mange dage og aftener inde foran computeren.

Fredericia 2015
Karsten M. Sørensen